

Sentabr, 2025-Yil

**BIRINCHI SINIF O'QUVCHILARI OG'ZAKI NUTQ MALAKALARINI O'QUV
TOPSHIRIQLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH METODIKASI**

Abdalieva P.I.

NMPI, katta o'qituvchi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17051931>

Kichik yoshli o'quvchilarda og'zaki nutqni rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim vazifalaridan biridir. Og'zaki nutq bola rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, kelajakda yozma va kognitiv rivojlanishning asosini tashkil etadi, shuningdek, bolalar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro ta'sir vositasi sifatida ham ishlatiladi.

Ammo pedagogik amaliyotda ko'pincha kichik yoshli bolalar uchun og'zaki nutqni o'rgatishda tizimli yondashuvlarning yetishmasligi kuzatiladi. Shu bois, og'zaki nutqni rivojlantiruvchi samarali metodikalar va topshiriqlarni ishlab chiqish zarurati mavjud.

Tadqiqotning dolzarbligi, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning nutq malakalarini oshirish uchun innovatsion metodikalarni ishlab chiqish zaruratidan kelib chiqadi. O'quv topshiriqlari yordamida o'quvchilarning og'zaki nutq malakalarini rivojlantirishda tizimli yondashuvlar katta ahamiyatga ega.

Kichik yoshli o'quvchilarda og'zaki nutq malakalarini o'quv topshiriqlari orqali shakllantirish metodikasini ishlab chiqish va uning samaradorligini amaliyotda tekshirish ushun uning vazifalarini aniqlash zarur.

1. Kichik yoshli o'quvchilarda og'zaki nutqni rivojlantirishning nazariy asoslarini o'rganish.
2. Og'zaki nutqni rivojlantirishga qaratilgan o'quv topshiriqlari tizimini ishlab chiqish.
3. Taklif qilingan metodikaning samaradorligini tajriba orqali tekshirish.

Kichik yoshli o'quvchilarda og'zaki nutqni shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlarini hisobga olgan holda ularda nurq ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lamiz. Og'zaki nutqning rivojlanishi kichik yoshdagi bolalarda bir necha muhim bosqichlarni o'z ichiga oladi. Psixologik nuqtai nazardan, bu yoshda bola nutqni o'rganish jarayonida murakkab nutq shakllarini egallay boshlaydi. 6-10 yoshdagi bolalar grammatik tuzilmalarni o'zlashtiradilar, so'z boyligini oshiradilar, jummalarni tuzish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

L.S. Vygotskiy nazariyasiga ko'ra, nutq tafakkur vositasi sifatida ishlatiladi va uning rivojlanishi ijtimoiy o'zaro ta'sir bilan bog'liq. Kichik yoshli o'quvchilar nutqni tashqi nutq (boshqalarga mo'ljallangan nutq) dan ichki nutqqa (o'z-o'zini boshqarish jarayonidagi nutq) o'tkazadilar.

Boshlang'ich ta'limda og'zaki nutqni rivojlantirishga qaratilgan metodikalar bir necha turga bo'linadi: an'anaviy metodikalar, ko'pincha o'rganganlarni yodlashga asoslangan va zamonaviy metodikalar, bolalarning faol muloqotini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Bundan tashqari, loyihalar usuli, suhbat usuli, o'yin metodlari kabi metodikalar, nutq malakalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

Muhim jihat shundaki, o'quvchilar uchun nutq bilan tabiiy ravishda muloqot qilish sharoitlari yaratish zarur, bunda ular o'z fikrlarini o'quv topshiriqlari doirasida erkin ifodalashlari mumkin.

Boshlang'ish sinf o'quvchilarida og'zaki nutqni shakllantirish metodikasini ishlab chiqishda quyidagi prinsiplar asoslanamizn:

- **Komplekslik:** turli xil topshiriqlardan foydalanish (o'yin, ijodiy, tahliliy).

Sentabr, 2025-Yil

• **Mavjudlik:** topshiriqlar kichik yoshdagi o'quvchilarning yoshi va salohiyatiga mos bo'lishi kerak.

• **Faollik:** topshiriqlar o'quvchilarni nutq faolligiga jalb qiladi.

• **Bosqichlilik:** topshiriqlar soddaning murakkabgacha bo'lgan tartibda joylashtirilgan, bu esa nutq malakalarining rivojlanishiga yordam beradi.

Og'zaki nutqni shakllantirish uchun o'quv topshiriqlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. O'quv topshiriqlari bir necha turga bo'lingan bo'lib, har biri o'ziga xos maqsadni hal qiladi:

1. **Dialogik topshiriqlar:** o'yinlar va suhbatlar, bu yerda o'quvchilar savollar berish, javob berish, kelishish o'rganadilar.

2. **Qayta so'zlash va tavsiflash:** o'quvchilarga matnni qayta so'zlash, ob'ektlarni va hodisalarni tavsiflash topshiriqlari beriladi.

3. **Ijodiy topshiriqlar:** o'quvchilar o'z hikoyalarini o'ylab topadilar, rolli o'yinlarni bajaradilar.

4. **Tahliliy topshiriqlar:** vaziyatlarni tahlil qilish, masalalar bo'yicha fikr bildirish, o'z fikrini ifodalash.

Har bir topshiriq og'zaki nutqning muayyan jihatini rivojlantirishga qaratilgan, masalan, grammatik tuzilma, leksika, nutqning mantiqliligi yoki emotsional ifodali nutq. Taklif qilingan metodikaning samaradorligini tekshirish maqsadida formativ tajriba o'tkazildi, bunda kichik yoshli o'quvchilarda og'zaki nutqni rivojlantirishga qaratilgan maxsus topshiriqlar qo'llanildi. Tajriba ikki guruhda o'tkazildi: nazorat guruhi (an'anaviy o'qitish usullari) va tajriba guruhi (yangi metodika asosida).

Tajriba jarayonini bir nechta bosqichda olib borildi:

1. Og'zaki nutq darajasini diagnostika qilish (tadqiqotning boshlang'ich bosqichi).
2. O'quv topshiriqlarini tajriba guruhi bilan tatbiq etish bir o'quv yili davomida.
3. Og'zaki nutq darajasini qayta diagnostika qilish (nazorat bosqichi).

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhidagi o'quvchilarda og'zaki nutq ko'nikmalarida sezilarli yaxshilanishlar kuzatildi:

- Grammatik aniqlik (vaqt, holat, kelishuvni to'g'ri qo'llashda yaxshilanish).
- Leksik xilma-xillik (so'z boyligining ortishi).
- Mantiqiy ifoda (hikoyalar, qayta so'zlash sifatining oshishi).

Nazorat guruhida esa o'zgarishlar ancha kam bo'ldi, bu esa taklif qilingan metodikaning samaradorligini tasdiqlaydi.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki, maxsus tuzilgan va turli xil topshiriqlar kichik yoshli o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishga yordam beradi. Bu natijalar L.S. Vygotskiy va A.N. Leontyev kabi olimlarning nazariyalari bilan hamohangdir, ular nutqni o'qitishda ijtimoiy muloqotning muhimligini ta'kidlaganlar.

Dialoglar, rolli o'yinlar va ijodiy topshiriqlar asosida o'quvchilar nafaqat grammatik va leksik qoidalarni o'rganadilar, balki muloqot ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar, bu kichik yoshli o'quvchilar uchun juda muhimdir.

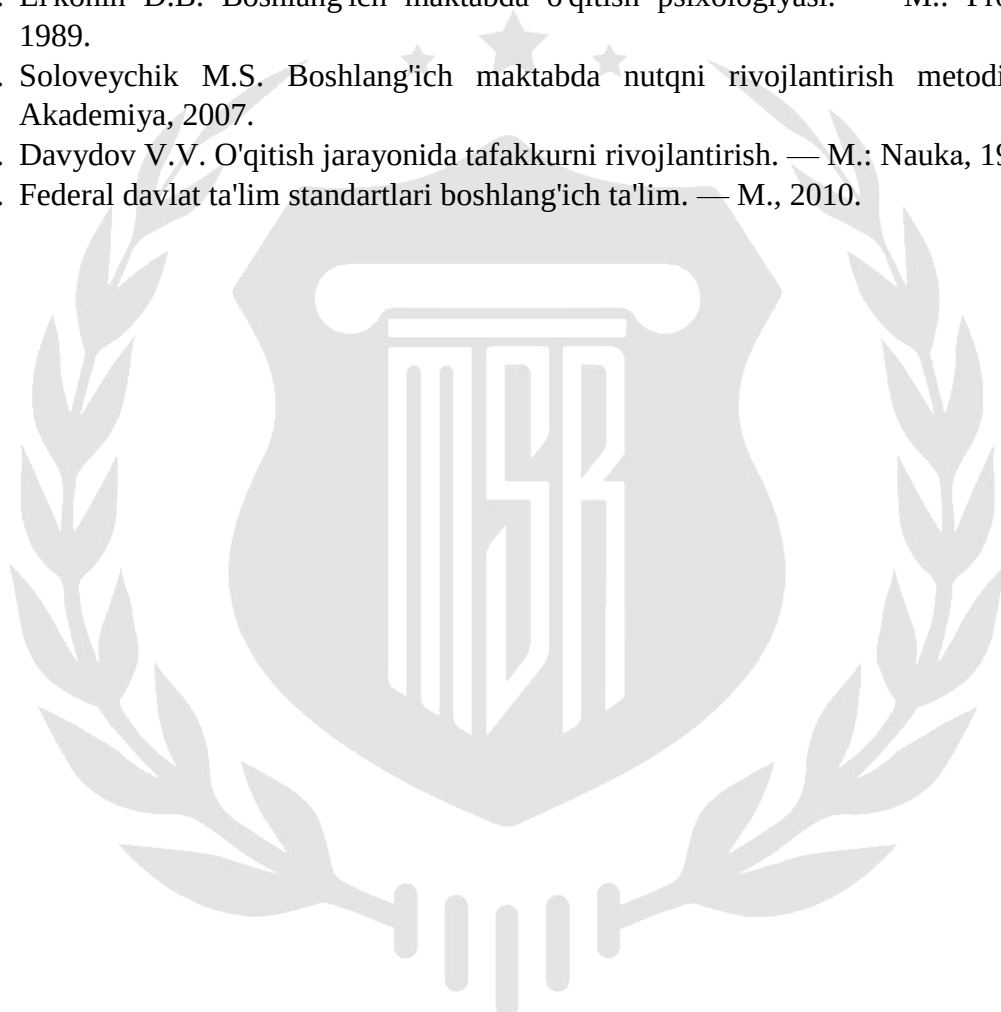
Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maxsus ishlab chiqilgan o'quv topshiriqlarini qo'llash orqali kichik yoshli o'quvchilarda og'zaki nutq malakalari sezilarli darajada yaxshilandi.

Sentabr, 2025-Yil

Ushbu metodika nafaqat nutq, balki kognitiv va ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni ham rivojlantirishga yordam beradi. Shunday qilib, bu metodikaning boshlang'ich ta'lim jarayoniga joriy qilinishi zarur bo'lib, og'zaki nutqni shakllantirishda yuqori samaradorlikka erishiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Vygotskiy L.S. Misl o'ylash va nutq. — M.: Prosveshcheniye, 1960.
2. El'konin D.B. Boshlang'ich maktabda o'qitish psixologiyasi. — M.: Prosveshcheniye, 1989.
3. Soloveychik M.S. Boshlang'ich maktabda nutqni rivojlantirish metodikasi. — M.: Akademiya, 2007.
4. Davydov V.V. O'qitish jarayonida tafakkurni rivojlantirish. — M.: Nauka, 1991.
5. Federal davlat ta'lim standartlari boshlang'ich ta'lim. — M., 2010.

MODERN SCIENCE
& RESEARCH